

Stotridsať rokov obce 1867 - 1997 LÚČINA

Stotridsiate výročie osamostatnenia obce LÚČINA

V malebnom prostredí, na západnom svahu Slánskych hôr, v pramennej kotline Olšavy sa rozkladá rázovitá šarišská obec Lúčina. V roku 1997 uplynie už 130 rokov od času, keď bola Lúčina ako obec vyčlenená z neďalekej Červenice a osamostatnená pod názvom Pustá, resp. Huviz z maďarského Huvész. V roku 1787 a 1828 sa v príslušných administratívno-právnych údajoch označuje ako osada.

Dejiny tejto osady, z ktorej obec vznikla sú však zrejme oveľa staršie a čakajú na svoje postupné spracovanie. Nepôjde však o jednoduchý literárny proces, lebo doloženie niektorých historických faktov, analýza fenoménov miestnej kultúry, zvykov a obyčajov si vyžaduje komplexnú a hlavne profesionálnu prácu kolektívu odborníkov.

Dejiny obce, sú však prostredníctvom doposiaľ sprístupnených historických prameňov ťažko sledovateľné. Je to prirodzené. Ved' ešte prednedávnom bolo na východnom Slovensku len veľmi málo tých, ktorí by sa dôvernejšie zaoberali historickým a etnografickým výskumom osídlenia malých osád a obcí. Navyše výraznejšie písomné pramene, záznamy, či oficiálne zápisy v kronikách až na výnimky najvýznamnejších miest a obcí, sa vyskytovali len zriedka. Vládnuci režim Rakúsko-uhorskej monarchie na ich systematickejšom vedení nebol výraznejšie zainteresovaný. A tak nečudo, že v mnohých prípadoch menších slovenských obcí dnes chýbajú, resp. sú neúplné a navyše v schátralom stave. Tak je tomu aj v prípade Kroniky obce Lúčina. Jej písomné záznamy začínajú až po roku 1918, teda po vyhlásení samostanej Československej republiky, ktorá za kronikárov obcí a miest poverovala najčastejšie miestnych učiteľov, úradníkov, príp. duchovných. Tí však spravidla nebývali v obci a preto ani nemohli tvorivejšie zasahovať do miestnych zápisov do kroniky.

K procesu osamostatnenia pôvodnej osady došlo pravdepodobne v rozpätí rokov 1864 - 1876. Podrobnejších dôkazov o tom, za akých okolností sa tak stalo niet. Jedným z pramenných východísk je kniha B. Varsíka *Osídlenie Košickej kotliny* (3. zv.). Pri použití faktov z tejto publikácie a ďalších prác vyplýva, že už v 14. storočí, teda pred 700 rokmi tu vznikla osada, v ktorom ju spomínaný historik uvádza pod názvom HUVIZ. Branislav Varsík vo vyššie uvedenej práci uviedol aj pravdepodobný rok administratívneho vyčlenenia obce - 1876. Bližších argumentov potvrdzujúcich, alebo korigujúcich tento údaj sa zatiaľ v príslušnej pramennej literatúre a dobových prameňoch veľa nevyskytovalo. Podrobnejšie dôkazy o tom, za akých okolností došlo k administratívnejmu vyčleneniu obce Lúčina z katastra obce Červenica tiež chýbajú. Vzhľadom k jubileu však začala skupina organizátorov i odborných poradcov a prešovských historikov otázku založenia obce bližšie skúmať a tak sa napokon v budapeštianskych archívoch predsa len podarilo odhaliť pôvodnú pečať obce. V dôs-

ledku jej zachovalosti je napokon zrejmé, že k založeniu obce Lúčina však oproti Varsikovým údajom došlo o 9 rokov skôr. Na pečati je totiž okrem znázorneného erbu obce a jej vtedajšieho maďarského pomenovania **SÁROS MEGYE HUVÉSZ KOZSÉG** je aj explicitne uvedený dátumom 1867. A toto je vlastne najstarší, zjavne autentický doklad o existencii jubilujúcej obce.

Rozsah a faktografická hodnota písomných záznamov v kronike obce Lučina do roku 1950 nám však žiaľ neumožňuje komplexnejší pohľad do bezprostredného života jej obyvateľov. Miesto rozsiahlejších písomných

záznamov je tu však celý rad zachovalých dobových pamiatok, historického i dodnes používaného remeselného a poľnohospodárskeho náradia, listinné materiály, zozbierané komplety fotografií a podobne. Všetky zachovalé materiálne, či písomné pamiatky nám však na našej ceste históriou obce umožňujú pristúpiť k podstatne vážnejšiemu záveru. V obci Lúčina žili ľudia, ktorí napriek neobyčajne drsným životným podmienkam dokázali premeniť pôvodné svahy Slánskych hôr na úrodné polia a záhrady, zabezpečujúce dôstojnú poživieň stále novým generáciám.

Z týchto prameňov i písomných záznamov spracovaných kronikárom Lúčinej pánom Jurajom Parnayom, vyplýva, že už v 14. storočí, teda približne pre sedemsto rokmi tu vznikla osada Huvész a to na panstve Lipovských z rodu Abovcov, ktorí mali sídlo na hrade Lipovec. Ten sa rozkladal na vrchu Varhoška, nad obcou Mudrovce. Jeho zvyšky jestvujú dodnes ako svojrázne svedectvo starých čias. V neskoršom období pripadla táto osada panstvu grófa Kecera. Potvrdzuje to

aj skutočnosť, že sa rozprestierala na svojráznom horskom svahu, na mieste, ktoré sa pôvodne nazývalo Kecerova tabla. Na vyšnom konci osady mal gróf veľké stodoly na obilie, senníky, ďalšie hospodárske budovy, prístrešky želiarov a dom pre lesníka. Bolo to ne mieste terajšej Mackovej záhrady, v ktorej si ešte viacerí starší obyvatelia obce dodnes pamätajú sklepenú pivnicu z kameňa.

Je pravdepodobné, že v minulosti bol osídlený aj blízky svah Tancoška - Lazy, kde sú dodnes na viacerých miestach viditeľné terasovité úpravy, resp. medze, ako bezprostredné svedectvo aktívneho, poľnohospodárskeho obrábania pôdy. V minulosti bola totiž využívaná i pôda na sklonitejších terénoch, o čom svedčia práve tieto tzv. antropogénne terasy. Dnes sa už z toho zachovali len niektoré miestne pomenovania, ako napr. Tancoška a Zakačmarské.

Je nesporné, že pôvodnými obyvateľmi osady a neskôr obce boli Slovania, resp. Slovieni, z ktorých sa neskoršie rozvinulo obyvateľstvo slovenskej národnosti. Dokladá to aj zachovaný spôsob obliekania - kroj, ktorý

podľa exponátov v Národnom múzeu v Martine patrí pod Peklánský variant obliekania s prímiesou Kendického variantu odevov. Pôvodní obyvatelia žili skromne. Najmä po tatárskom vpáde sa do vtedajšieho severovýchodného Uhorska na základe veľkorysých ponúk kráľa Belu IV. (1242) a jeho následníkov začali sťahovať kolonisti z viacerých krajín Európy. Prvé skupiny týchto kolonistov sa podľa niektorých autorov začali na území Šarisa pravdepodobne objavovať už v druhej polovici 12. storočia. A to predovšetkým z Nemecka a Flámska. V pramennej literatúre je však doložená najmä druhá, značne mohutnejšia vlna nemeckých kolonistov (Sasov), osobným donátorom ktorých bol už vyššie spomínaný Belo IV.

Proces nového osídľovania umocňovala nielen blízkosť hlavných obchodných ciest v smere sever - juh (Baltské pobrežie - Poľsko - Kraków - Bardejov - Prešov - Košice - Miskólc - Debrecén - pobrežia juž-

ných morí), ale aj potvrdené nálezy nerastného bohatstva, ktoré prilákalo aj viaceré remeselne zdatné rodiny kolonistov z Nemecka, Talianska a Francúzska.

Medzi najpočetnejšie skupiny prisťahovalcov možno zaradiť kolonistov z nemecky hovoriacich krajín. Neskoršie v procese valaskej kolonizácie (14. - 15. storočie) boli takto početné už len skupiny Rusínov a ojedinele aj Poliakov. Tí však na rozdiel od cudzojazyčných etník, spravidla prispievali k posil-

ňovaníu slovanského jadra obce. Na celom tomto procese je zaujímavá skutočnosť, že takmer všetci prisťahovalci z radov slovanských národov (Rusíni, Ukrajinci, Poliaci), sa postupne asimilovali, až napokon splynuli s pôvodnými obyvateľmi. Tento proces sa zrkadlovite odvíjali aj v histórii jednotlivých obcí a osád rozprestierajúcich sa v okolí Slánskych hôr.

Aj tu sa už v priebehu 13. - 14. storočia začali do viacerých z nich vo vrchoch, známych svojim rudným bohatstvom, sťahovať kolonisti nielen z blízkeho, ale aj ďalekého zahraničia. Viacerí z nich sa usídlili v Červenici i v osade Huviz. Medzi pôvodným slovanským obyvateľstvom boli známi najmä remeselne zdatní kolonisti z Nemecka označovaní ako „Švábi“. Už skôr sa usadili v Prešove a Solivare, kde prispeli k zdokonaleniu ťažby soli. Vplyv nových nemckých kolonistov narastal aj v Lučinej do takej miery, že tu napokon došlo k premenovaniu pôvodného názvu osady Pustá na nemecky znejúce Hochviz, teda „Lúka na vrchu“.

Z viacerých maďarských zdrojov vyplý-

va, že pôvodné pomenovanie Huviz, maďarsky Hu-viz, označovalo „teplú vodu“. Stalo sa tak najpravdepodobnejšie podľa prameňov na Lúčkach a pod Teplou stráňou. Zdá sa, že práve táto charakteristika prostredia, teda lúky, lúčky, napokon rozhodla o tom, že po II. svetovej vojne získala obec so súhlasom miestneho obyvateľstva prostredím podmienené, neobyčane ľúbozvučné a konečne slovensky znejúce pomenovanie Lúčina.

Pôvodní obyvatelia obce pracovali predovšetkým ako poddaní na miestnom panstve rodu Kecerovcov. Za vlády Márie Terézie (1740 - 1780) sa väčšina z nich stala postupne želiarmi, teda príslušníkmi dedinskej chudoby, nádenníkmi. V osade bolo 25 usadlostí. Viacerí obyvatelia obce sa pritom živili ako baníci v blízkych opálových baniach na Dubníku. V roku 1828 bolo v osade 20 domov a 152 obyvateľov. Obec bola viackrát postihnutá morom. V rokoch 1820 - 1830 postihol aj túto osadu hlad a následky morovej epidémie, súvisiacej so známym sedliackym povstaním na Zemplíne a v Šariši r. 1831. Proces rozvoja osídľovania osady

Hochviz sa završil v polovici 19. storočia. Početnosť obyvateľov osady vzrástla natoľko, že orgány Rakúsko-uhorskej monarchie pristúpili k jej administratívne vyčleneniu a osamostatneniu.

K diametrálne odlišným procesom dochádza v Lúčinej pred a po I. svetovej vojne, keď najmä následky vojnových rokov, nezamestnanosť, sociálne príčiny a ďalšie okolnosti spôsobili pokles počtu obyvateľov. Keď sa napr. v roku 1921 napokon Opálove bane na Dubníku definitívne zatvorili, podmienky života obyvateľov obce to zhoršilo natoľko, že mnohí z nich museli emigrovať za prácou do Kanady a Spojených štátov amerických.

Od premeny osady na obec, mala obec dva charakteristické symboly. Jedným z nich bol pečatný erb, na ktorom je z hromady kameňov na lúke vyrastajúci strom. Tento symbol akoby vyjadroval, že ľudským pričinením môže strom i iné rastliny vyrásť aj z hromady kameňov.

Druhým symbolom obce sa stala obecná zvonica. Jej jednoduchá stavba a osudy akoby symbolizovali skromnosť a slovanskú prostotu pôvodných obyvateľov. Pravdepodobne najstaršia zvonica v osade bola postavená z dreva a prikrytá slamou. Nachádzala sa na mieste terajšej brá-

ny do dvora rodiny p. Juraja Jenčuráka. Postavil ju p. Ján Čulka.

Pre výstavbu nového domu musala však byť zbúraná. V roku 1967 bola terajšia zvonica z materiálu, ktorý veľkoryso ponúklo vtedajšie hospodárske vedenie JRD.

Podiel na jej výstavbe majú samotní občania, z ktorých najvýraznejšiu aktivitu v tomto smere prejavili páni Juraj Parnay, Andrej Jenčurák, Jozef Hric, Pavol Krištov, Peter Marcin a Juraj Jenčurák. Vo zvonici je dodnes umiestený pôvodný 44 kg vážiaci zvon zo starej zvonice.

Medzi významné tradície v živote obce Lúčina možno zaradiť postoje jej obyvateľov a osobitne vtedajších mladých ľudí k protifašistickému hnutiu na Slovensku. Viacerí obyvatelia obce poskytovali v Slánskych horách

operujúcej partizánskej skupine Čapajev bezprostrednú materiálnu i morálnu podporu. Aj preto bol v obci dňa 29. augusta 1994 z príležitosti 50. výročia SNP udelený Slovenským zväzom protifašistických bojovníkov a ministerstvom obrany udelený Pamätný list.

Hospodársky rozvoj obce začal prakticky až od 1. 1. 1960, keď bolo v obci založené Jednotné roľnícke družstvo. Jeho prvým predsedom bol Ján Kalivoško. Funkciu vedúceho rastlinnej výroby zastával Štefan Bugoš. Živočíšnu výrobu riadil Ján Jenčurák a potom Hilda Tomášová, pokladníkom bol

Juraj Hadvižďák. Členmi správnej rady miestného Jednotného roľníckeho družstva boli: Ján Kalivoško, Ján Jenčurák, Štefan Bugoš, Juraj Parnay a Jozef Pavlinský. Významným pomocníkom v poľnohospodárskych činnostiach družstevných roľníkov sa stali rôzne mechanizmy, stroje a dopravné prostriedky, uľahčujúce orbu, žatvu i prevoz poľnohospodárskej produkcie. Rozloha poľnohospodárskej plochy v obci je 229 ha.

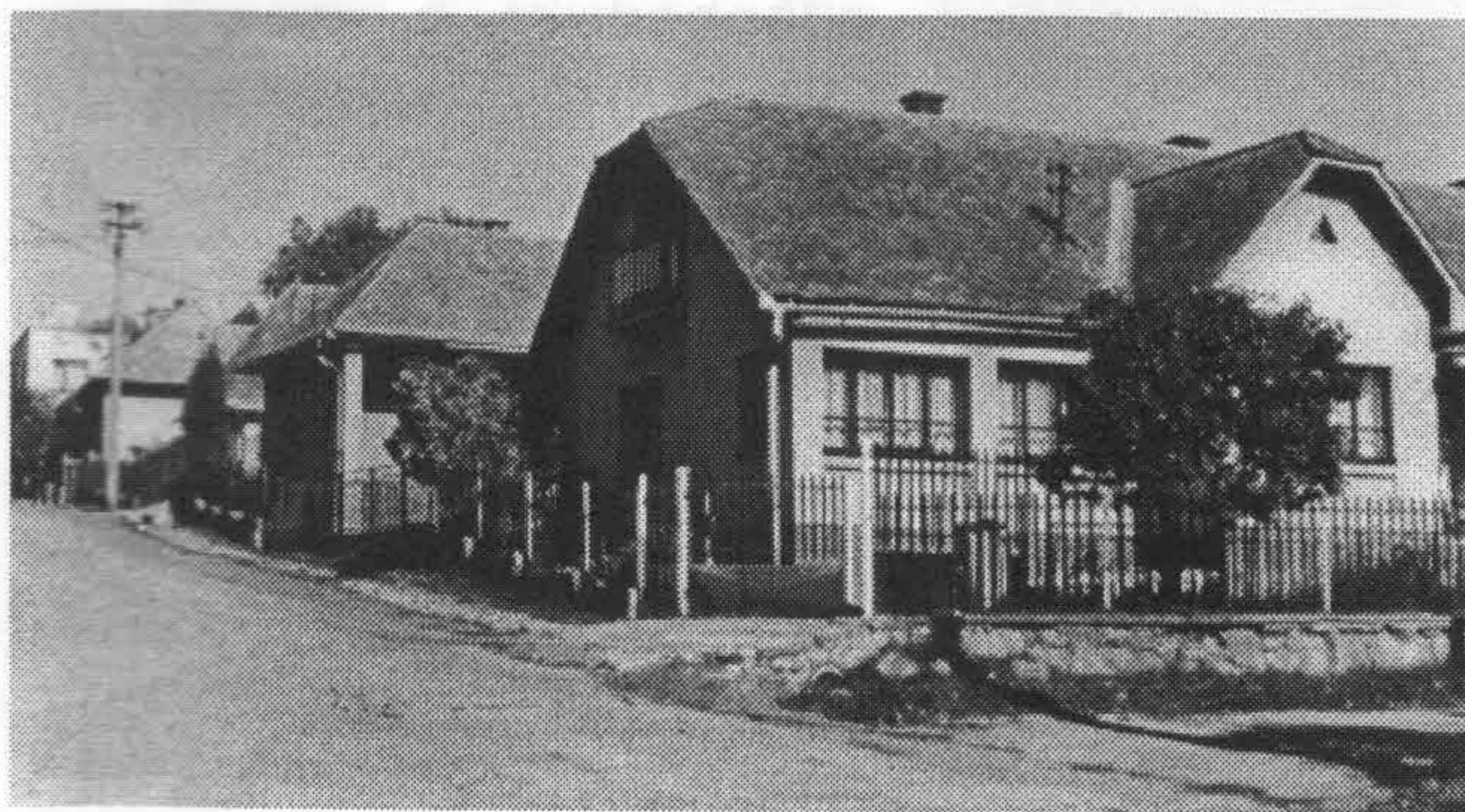
Po skončení druhej svetovej vojny a oslobodení sa v obci Lúčina začalo s postupnými premenami tak v oblasti materiálneho ako aj duchovného života. Vojnovú stiesnenosť a strach z možnej straty najbližších vystriedali

etapy nových nádejí a túžob po lepšom, sociálne spravodlivejšom živote. Mnohí obyvatelia si po vojne vybudovali nové domy a podstatne vylepšili svoju bytovú vybavenosť.

Zmizli slamenné strechy domov. Skrásľil sa i celkový výzor obce, k čomu výrazne prispela i prvá etapa kanalizácie a výsadby zelene pred domami jednotlivých občanov.

Začiatkom školského roka 1946 bola v súkromnom dome Andreja Svata zriadená v obci prvá škola. Prvou učiteľkou bola slečna Vargová. Po nej nasledovali páni učitelia Hitrik, Strascherová, Gaľa, Ber-

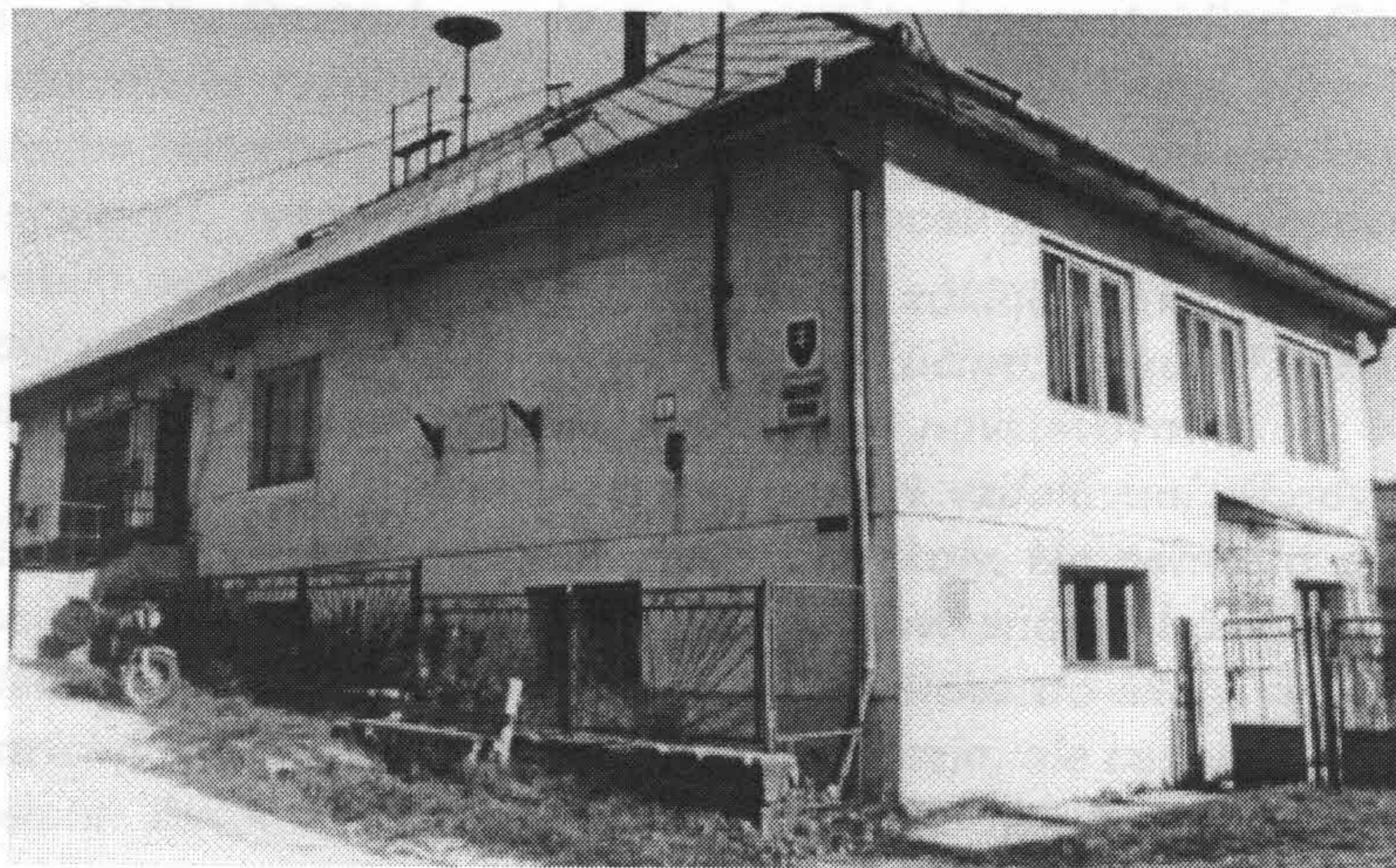

dis, Olšovský, Stanislav, Leláková a Medvecká.

Od 2. februára 1953 mala obec prvú telefónnu linku, ktorá bola zavedená pre MNV v dome predsedu Jána Štofana. Viedla popri chodníku z neďalekej obce Tuhriná do Lúčinej. Telefonizáciou a ďalšími službami umiestnenými v obci získali obyvatelia obce nielen spojenie so svetom ale súčasne s rozvojom dlších telekomunikačných systémov 60-tych a 70-tych rokov veľmi solídny štandard občianskej vybavenosti plne zrovnateľný s ostatnými, podobnými obcami okresu Prešov a východného Slovenska.

V roku 1959 bola postavená nová pomerne rozsiahla obecná budova. Na jej výstavbe sa významnou mierou podieľal už nebohý p. Ján Bugoš, vtedajší pracovník miestneho národného výboru. Do jej priesto-

rov boli okrem kancelárií MNV a predajne Jednoty premiestnené triedy základnej školy a byt učiteľa. Výstavbou novej administratívnej budovy obecného domu získala Lúčiná solídnu sociálnu i občiansku vybavenosť a čo je rovnako významné, rozhodujúcou mierou bola zabezpečená školská dochádzka detí a oblasť ich záujmovej činnosti. O túto sa zaslúžili viacerí miestni učitelia p. Ďurica, Zbyňovský, Tomáš, Škripko, na ktorých si právom spomína niekoľko generácií obyvateľov obce.

Okrem založenia JRD, dňa 1. 1. 1960, mali na spôsob života občanov významný vplyv predovšetkým dve udalosti: dostavba vodovodu a elektrifikácia obce. Pokiaľ ide o vodovod, pramene vody boli zachytené už v roku 1948. Pre nezhody niektorých občanov s inžinierom z Vodohospodárskej správy v Košiciach sa však na stavbe nepokračovalo a schválené projekty sa stratili. Až v roku 1958, po vytvorení novej projektovej dokumentácie, sa začalo s realizáciou stavby vodovodu. Táto bola ukončená a odovzdaná do prevádzky 28. mája 1959. Dostavbu vodovodu v Lúčinej jej obyvatelia túžobne očakávali. Ved' jeho zavedením konečne prestalo nosenie vody na „jarmách“, resp. jej vozenie v sudoch. Zavedením vodovodnej siete sa zásadným spôsobom vylepšili hygienické a zdravotné podmienky v obci.

Významnou udalosťou na prelome 60-tych rokov bola elektrifikácia. Stalo sa tak 16. augusta 1960 keď do obce po niekoľkomesačnej intenzívnej práci elektromontérov doslova „prišlo svetlo“ a elektrická energia začala slúžiť všetkým obyvateľom. Zavede-

nie elektrického prúdu malo vplyv aj na kultúru obce. Ak totiž predtým boli v obci len tri batériové rádioprijímače, postupne sa objavilo rádio skoro v každej rodine. Očividne sa zvýšila životná úroveň. Postupne vstúpila kultúra do ľudských príbytkov aj prostredníctvom televízie. Roku 1978 bolo už v obci 18 osobných áut a dnes je auto alebo motocykel skoro v každej domácnosti. Ich využitie umožňuje aj cesta, ktorá bola postavená v dĺžke 3,5 km medzi Tuhrinou a Lúčinou, lebo stará mala ťažké stúpanie jej oprava bola nevyhovujúca i nerentabilná. Dnes je už v 17 domácnostiach ústredné kúrenie. Život ľudí sa v porovnaní so starou osadou i bývalou zaostalou obcou zmenil na nepoznanie.

Malotriedna základná škola pre ročníky 1 - 4 bola v obci Lúčina v roku 1972 zrušená a tak žiaci začali navštevovať školu v Červenici a využívať pri vzdelávaní výhody kompletnej základnej školy. No nemusia do nej chodiť peši a recitovať známu básničku starých prváčikov „cestička do školy cez lúky, po poli“, ako ich dedovia, ale cestujú do školy autobusom SAD. Mladým ľuďom sa otvo-

řila možnosť študovať na učňovských školách a stredných školách s maturitou. Výsledky komplexného výchovnovzdelávacieho procesu sa odrážajú v celkovej vyššej vzdelanostnej úrovni obyvateľstva a otvárajú dvere ku štúdiu na vybraných stredných a vysokých školách. Radostným konštatovaním je skutočnosť, že štyria mladí obyvatelia obce dnes študujú na vysokých školách v Prešove, Košiciach a v Bratislave.

Už vyššie sme uvádzali, že zintenzívnenie komplexnej vzdelávacej činnosti v škole sa pozitívne odrazilo na úrovni kultúry a celkového spôsobu života obyvateľov obce. Výrazným príspevkom k rozvoju miestnej kultúry a vzdelanosti má činnosť miestnej ľudovej knižnice, obsahujúcej takmer 2 tisíc knižných jednotiek. I napriek viacerým aktivitám vedúceho knižnice a aktívu jeho spolupracovníkov sa však v súčasnosti nemožno uspokojiť sa stavom a všeobecnou úrovňou výpožičiek. Pomerne bohatá knižnica je totiž v dôsledku známych a neraz i priamo negatívnych vplyvov televízie, využívaná len čiastočne a to spravidla kultúrne najvyspelejšími

obyvateľmi obce, resp. miestnymi žiakmi.

Súčasnú panorámu obce zvyrazňuje nielen zvonica a celý rad komplexne vybavených bytov občianskej zástavby, vrátane budovy obecného úradu a pôvodnej školy, ale aj nová budova rímskokatolíckeho kostola postavená v rokoch 1991 - 1994. Na jeho stavbe sa zúčastnili všetci obyvatelia obce pod vedením bývalého starostu p. Júliusa Horvatha a ďalších členov miestnej samosprávy. Vysvätením kostola, ktoré celebroidal bývalý správca farnosti v Červenici a terajší arcibiskup Košickej arcidiecézy Msgr. Alojz

Tkáč, sa vytvorili otimálne podmienky pre bohatší náboženský život občanov.

V rozhovoroch s predstaviteľmi obce Lúčina v súvislosti s jej prípravou na jubileum neraz zazneli aj kritické hlasy, zamerané do vlastných radov. Takto je aj napríklad hodnotená úroveň súčasného rozvoja miestnej kultúry a kultúrnej tvorivosti vôbec. Niektoré premeny, ktorými obec prešla, najmä integrácia v priebehu 70 - tých rokov a migrácia jej obyvateľov v rokoch 80 - tých spôsobili určitú kultúrnu stagnáciu. Mladí odchádzali a odchádzajú mimo obce nielen do škôl, ale aj do zamestnania v mestách Prešov a Košice. V obci i na družstve, ktoré je dnes ako hospodársky dvor spojené s Poľnohospodárskym družstvom v Červenici, zostávajú tak väčšinou starší občania. V súčasnosti je v obci aj nemalý počet tých, ktorí už dlhší čas hľadajú prácu a žijú zo sociálnych príspevkov.

Jednou z oblastí, v ktorej ešte pretrváva určitý entuziazmus, najmä mladších

obyvateľov je záujem o športovú činnosť, turistiku a najmä futbal, ktorý získal miestnemu mužstvu viacerých sympatizantov. Účasť vo finálovom zápase turnaja v Červenici potvrdzuje aj udelený diplom za II. miesto.

Najstaršou obyvateľkou obce je p. Anna Jenčuráková.

Viacerí obyvatelia sa zamýšľajú nad ďalším rozvojom obce v období transformácie našej spoločnosti do úrovne lepšie fungujúceho trhového systému, ktorý by svojou

*kvalitou a mierou poskytovaných istôt pred-
čil predchádzajúcu etapu rozvoja spoločnos-
ti, označovanú ako socializmus. Je potešiteľ-
né, že na túto neľahkú cestu hľadania eko-
nomických a sociálnych istôt nastúpili aj
v obci Lúčina viacerí prvolezci. Ako súkrom-
ný podnikateľ začal v obci pracovať Juraj
Bugoš. Spolu s manželkou sa zameriavajú
na poľnohospodársku výrobu a chov domá-
cich zvierat, v ktorom dosahujú pomerne
dobré výsledky. Premeny, ktorými obec pre-*

*chádza v rámci transformačných procesov
sa však budú musieť občania Lúčinej naučiť
udržať vo svojich rukách po novom. Môžu
pri tom nadväzovať na húževnatosť svojich
predkov, ktorí žili a pracovali od 14. storočia,
cez osamostatnenie v roku 1867, až dodnes.
V súčasnosti ma obec 155 obyvateľov.*

*Obyvatelia obce Lúčina sa najradšej
spoliehajú na svoje vlastné sily, dobré rodin-
né zázemie a občiansku svornosť, ktoré sú
tou najlepšou devízou do budúcnosti.*

Vydal: Obecný úrad LÚČINA
Zodpovedný redaktor: Ing. Vlastimil Bartko
Predseda redakčnej rady: Juraj Parnay
Redakčná rada: Marcela Parnayová

Ján Nadzon

Ján Jenčurák

Ladislav Marcin

Fotografie: Viktor Zamborský

PhDr. Milan Sidor, CSc.

archív obce

Odborná spolupráca: Inštitút vzdelávania ITAS a L.I.M. Prešov

Výroba: Vydavateľstvo Anna Nagyová, Volgogradská 9, Prešov

LÚČINA 1997